

Anumiți autori, poate dintr-o convingere dobîndită sau constituție spirituală, de la natură puțin înclinată spre cercetarea răbdătoare, sînt enervați de evidența că nu întotdeauna este lineară și explicită relația între ceea ce numim cauză și ceea ce, venind după aceea, este numit efect. Susțin aceștia, și nu putem să nu le dăm dreptate, că, de cînd e lumea lume, chit că ignorăm cînd a început, nu s-a văzut niciodată vreun efect care să nu-și aibă cauza și că orice cauză, fie din predestinare, fie printr-o simplă acțiune mecanică, a provocat și va mai provoca efecte care, punct important, se produc instantaneu, chiar dacă trecerea de la cauză la efect a scăpat percepției observatorului, ori foarte tîrziu după aceea va ajunge să fie reconstituită cu aproximație. Mergînd mai departe, cu risc temerar, susțin numiții autori că toate cauzele azi vizibile și recognoscibile și-au produs deja efectele, neavînd noi decît să așteptăm ca ele să se manifeste, și, de asemenea, că toate efectele, manifestate sau care urmează să se manifeste, au cauzalități ineluctabile, cu toate că multiplele insuficiențe de care suferim ne-au împiedicat să le identificăm, stabilind cu ele relația cu pricina, nu întotdeauna lineară, nici explicită, cum am spus la început. Vorbind acum pe limba tuturora, și înainte ca raționamente așa de complicate să ne împingă spre probleme și mai dificile, ca, bunăoară, dovada contingenței lumii a lui Leibniz ori dovada cosmologică a lui Kant, în urma căreia ne-am vedea constrînși să-l întrebăm pe Dumnezeu dacă există cu adevărat, sau dacă n-a făcut decît să ne zăpăcească mințile cu vacuități nedemne de o ființă superioară, care ar trebui să facă și să spună totul foarte limpede, ceea ce acești autori proclamă este că nu are rost să ne preocupăm de ziua de mîine, fiindcă într-un anume fel, dar în mod sigur, tot ce va fi să se întîmple

deja s-a întîmplat, contradicție doar aparentă, așa cum s-a demonstrat, pentru că, dacă nu poți face să se întoarcă piatra din zbor în mîna cui a aruncat-o, cu atît mai puțin vom scăpa noi de lovitură și de rană, dacă țintașul a fost bun, iar noi, din neatenție sau ignorînd pericolul, nu ne-am dat la o parte din timp. În fine, a trăi nu este doar dificil, e aproape imposibil, mai ales în acele cazuri în care, nestînd la vedere cauza, ne interpelează totuși efectul, dacă acest nume i se mai potrivește, pretinzînd să-i explicăm fundamentele și originile, neuitînd, de asemenea, că și el a început să devină o cauză, deoarece, așa cum știe toată lumea, în tot acest contradans, nouă ne revine sarcina de a găsi sensuri și definiții, cînd, de fapt, ne-am dori să închidem liniștiți ochii și să lăsăm să curgă împrejurul nostru o lume care mai mult ne guvernează ea pe noi decît se lasă guvernată. Dacă asta se întîmplă, adică, dacă înaintea ochilor ni se arată ceea ce, după toate semnele și aparențele, seamănă cu un efect, dar nu-i sesizăm o cauză imediată sau apropiată, soluția va consta în amînare, în lăsatul în plata Domnului, de vreme ce specia umană, despre care, amintim, deși nu pare locul potrivit, nu se cunoaște altă părere decît aceea pe care o are ea despre sine însăși, e destinată să aștepte la infinit efectele și să caute tot la infinit cauzele, cel puțin asta s-a făcut, la infinit, pînă azi.

Această concluzie, pe cît de îndoielnică pe atît de providențialistă, ne permite, printr-o abilă schimbare a planului narativ, să revenim la corectorul Raimundo Silva exact în momentul în care execută un act de ale cărui motive nu ne-am putut interesa, preocupați cum eram de pletorica examinare a cauzelor și a efectelor, din fericire întreruptă tocmai pe cînd amenința s-o cotească spre ontologice și paralizante angoase. Acest act e, ca toate celelalte, un efect, dar cauza lui, obscură probabil chiar pentru Raimundo Silva, ni se pare impenetrabilă, căci nu se înțelege, avînd în vedere datele cunoscute, de ce varsă acest om în chiuveta din bucătărie binecuvîntata loțiune restauratoare cu care atenuase daunele aduse de timp.

De fapt, lipsind explicația pertinentă, pe care numai el ar putea să ne-o dea, și nevrînd noi să ne avîntăm în supoziții și ipoteze, care n-ar fi decît imprudente judecări temerare, devine imposibil să stabilim acea dorită și liniștitoare relație directă care ar face din orice viață omească o irezistibilă înlănțuire de fapte logice, toate perfect încastrate, cu solide puncte de sprijin și bine calculate însăilări. Să ne mulțumim așadar, cel puțin deocamdată, să știm că Raimundo Silva, în dimineața următoare vizitei la editură, după o noapte de inconciliabilă trezie, a intrat în birou, a luat flaconul cu vopsea de păr din ascunzișul lui și, după un foarte scurt moment, loc pentru o ultimă ezitare, l-a vărsat în întregime în chiuvetă, dînd apoi drumul la un torent nestăvilat de apă care, în mai puțin de un minut, a făcut literalmente să dispară de pe fața pămîntului artificiosul lichid, malițios denumit Izvorul Tinereții.

După ce a comis acest memorabil gest, actele următoare au repetat rutina obișnuită, pentru ultima oară pomenită aici, doar dacă nu vor surveni variante semnificative, adică s-a bărbierit, a făcut baie, a mîncat, iar apoi a deschis fereastra pentru a aerisi casa pînă în cotoanele cele mai ascunse, patul, de exemplu, cu așternutul întins și deja rece, fără vestigii ale agității insomniei, cu atît mai puțin ale viselor pe care un somn extenuat i le adusese pînă la urmă, numai fragmente, imagini nesăbuite la care lumina nu ajunge, de nepătruns chiar pentru naratori, despre care persoanele prost informate cred că au toate drepturile și că dispun de toate cheile, dacă ar fi așa s-ar sfîrși cu unul din lucrurile bune pe care lumea încă le mai are, intimitatea, misterul personajelor. Timpul e tot ploios, nu atît de diluvial totuși ca ieri, temperatura pare să fi coborît, să se închidă așadar fereastra, cu atît mai mult cu cît atmosfera casei s-a purificat, cu briza înviorătoare ce bate dinspre radă. E timpul să ne apucăm de treabă.

Istoria asediului Lisabonei e așezată pe noptieră. Raimundo Silva luă cartea, o lăsă să se deschidă singură,

paginile sînt cele pe care le știm, nu va exista altă lectură. Se așeză la birou, unde îl aștepta neterminată cartea de poeme, cu lectura neterminată adică, și, de asemenea, citit numai pe sfert, cu cîteva greșeli de concordanță corectate, cu cîteva propuneri de clarificare, și, discret, cu cîteva corecturi de ortografie, romanul adus de Costa și care nu era urgent. Raimundo Silva se hotărî să ignore obligațiile impuse de datorie și, cu Istoria asediului Lisabonei sub ochi, își rezemă fruntea de degetele răsfirate, privind fix cartea, dar fără s-o vadă, cum se înțelegea din expresia absentă care, încetul cu încetul, i se așternu pe chip. Curînd, Istoria asediului Lisabonei ajuse să țină de urît romanului și cărții de poezie, biroul e o suprafață netedă, curată, o tabula rasa, ca să ne exprimăm cu deplină proprietate a limbajului, corectorul rămase astfel cîteva minute bune, se aude rumoarea vagă a ploii de afară, nimic altceva, orașul parcă n-ar mai exista. Atunci Raimundo Silva trase spre sine o foaie albă de hîrtie, și ea netedă, curată, și ea o tabula rasa, și, sus, cu o limpede și îngrijită caligrafie de corector, scrise Istoria asediului Lisabonei. Sublinie de două ori, rotunji una sau două litere, dar, în clipa următoare, foaia era ruptă în patru bucăți, mai puține n-ar fi făcut-o inutilizabilă, mai multe ar însemna o precauție maniacă. Puse altă hîrtie pe birou, dar nu pentru a scrie, căci o așeză cu rigoare, în așa fel încît cele patru laturi ale foii să fie paralele cu cele patru laturi ale mesei, vrea să aibă în față un lucru pe care să-l întrebe. Ce voi scrie, așteptînd un răspuns, așteptîndu-l pînă cînd i se va întuneca privirea și nu va mai vedea decît o suprafață albă și sterilă, ci o puzderie de cuvinte țîșnind din adîncuri precum trupurile înecate care îndată se scufundă înapoi, n-au văzut prea mult din lumea asta, au venit doar în acest scop, nu se mai întorc.

Ce voi scrie, nu e singura întrebare, alta îi vine imediat în minte, și ea imperioasă, și atît de urgentă încît abia rezistăm să n-o luăm drept un reflex instantaneu, prudența ne face totuși să nu revenim la dezbaterea în care ne-am rătăcit mai devreme și care, în plus, ar impune,

pentru a nu recădea din nou în confuzii conceptuale, cel puțin distincția între relații intime și esențiale și relații accidentale, ceea ce însă ne va interesa pînă la urmă este să știm că Raimundo Silva, după ce a întrebat, Ce voi scrie, a pus o nouă întrebare, De unde trebuie să încep. S-ar putea crede că prima întrebare e cea mai importantă dintre cele două, de vreme ce ea va decide obiectivele și lecțiile scrierii viitoare, dar, neputînd și nevrînd Raimundo Silva să coboare într-atît în trecut încît să ajungă să scrie o Istorie a Portugaliei, din fericire scurtă, pentru că a început numai de cîțiva ani, iar limita apropiată e deja la vedere, limită care e, cum am spus, Asediul Lisabonei, și ducînd lipsă de o suficientă încadrare narativă o rela-tare care ar începe doar în momentul cînd cruciații ar răspunde, Nu, cererii regelui, atunci a doua întrebare se înfățișează ca o referință factuală și cronologică de neocolit, ceea ce echivalează cu a întreba, folosind vorbele omului obișnuit, De ce capăt apuc eu asta.

Pare așadar necesar s-o ia de mai devreme, să înceapă, de exemplu, cu discursul lui Dom Afonso Henriques, ceea ce, de altfel, îi va permite o nouă reflecție asupra stilului și cuvintelor oratorului, dacă nu chiar inventarea altui discurs, mai în acord cu timpul, persoana și locul, sau pur și simplu cu logica situației, și care, prin substanța și particularitățile sale, ar fi putut justifica fatalul refuz al cruciaților. Or, aici se ridică o problemă prealabilă, și anume cine au fost în acel pasaj interlocutorii regelui, cui i se adresa el, ce fel de inși erau aceia pe care îi avea în față cînd și-a ținut discursul. Din fericire, nu e vorba de un lucru imposibil, e de ajuns să mergi la sursele originare, la cronicari, chiar la Istoria asediului Lisabonei pe care Raimundo Silva o are pe birou, aceasta e foarte explicită, nu trebuie decît răsfoit, căutat și găsit, informația are o sursă serioasă, se trage direct de la celebrul Osborn, și astfel sîntem înștiințați că la fața locului se afla contele Arnold de Aarschot, comandantul războinicilor veniți din diverse părți ale imperiului germanic, apoi Cristian de Gistell, șef al flamanzilor și boloniezilor, și

că a treia parte dintre cruciați era condusă de patru conetabili, și anume Hervé de Glanvill cu trupe din Norfolk și Suffolk, Simon de Dover cu navele din Kent, André cu oastea londoneză, și Saherius de Archelles cu restul. Fără putere de comandă, dar înzestrați cu autoritate, forță militară și prestigiu politic, pentru a influența discuțiile, va trebui să-i menționăm de asemenea pe normandul Wilhelm Vitulus și pe un frate de-al lui, numit Rodolfus, amândoi duri ca piatra.

Totuși păcatul surselor, chiar dornice de veracitate, este imprecizia datelor, propagarea halucinantă a veștilor, acum am vorbi de un soi de facultate internă de germinare contradictorie care operează în interiorul faptelor sau al versiunii care se oferă, se propune sau se vinde asupra lor, și, decurgînd din ea, ca prin înmulțirea sporilor, se produce proliferarea surselor secunde și terțe, cele care au copiat, cele care au făcut-o prost, cele care au repetat după ureche, cele care au alterat cu bună-credință, cele care din rea-credință au alterat, cele care au interpretat, cele care au rectificat, cele cărora puțin le-a păsat, și, de asemenea, cele care s-au proclamat adevăr unic, etern și insubstituibil, suspecte fiind acestea mai presus de toate celelalte. Totul, bineînțeles, depinde de mai mica sau mai marea cantitate de documente de conspectat, de mai mica sau mai marea atenție care se dă plictisitoarei sarcini, dar, pentru a ne face o idee modernă despre natura problemei în cauză, este destul să ne imaginăm că, în aceste zile din prezent în care trăiește Raimundo Silva, el sau altul dintre noi am avea nevoie să verificăm un oarecare adevăr repetat, dar variind prin repetiție, în știrile din ziare, deși țara e mică, iar populația nu foarte aplecată spre litere, numai enunțînd titlurile acestora te apucă năuceala mentală, din pricina abundenței, bineînțeles, din pricina abundenței, *Diário de Notícias*, *Correio de Manhã*, *Século*, *Capital*, *Dia*, *Diário de Lisboa*, *Diário Popular*, *Comércio de Porto*, *Jornal de Notícias*, *Europeu*, *Primeiro de Janeiro*, *Diário de Coimbra*, și asta vorbind numai de cotidiene, pentru că, după aceea, glosînd, rezumînd,